

BANKIER, MINISTER, AMBASSADEUR: HET VEELZIJDIGE LEVEN VAN MR. J.W. BEYEN

Rob Herber

Mr. Johan Willem Beijen/Beyen werd in 1897 in Utrecht geboren als zoon van Karel Hendrik Beijen, de latere secretaris van de Staats-Spoorwegen, en Louisa Maria Coenen, die afkomstig was uit een familie van musici.

Zijn roepnaam was Wim, zijn achternaam was eigenlijk Beijen, maar hij placht zich later Beyen te noemen omdat hij dat handiger vond voor zijn internationale contacten.

Wim Beyen groeide op in Bilthoven en Utrecht. Over zijn jeugd schreef hij jaren later het boekje *De zin van het nutteloze. Rarekiek van de 19e eeuwse jaren der 20ste eeuw*. Daarin liet hij het oude Bilthoven en Utrecht, zijn lagere school, het gymnasium, de Eerste Wereldoorlog, zijn studententijd, de professoren en zijn militaire diensttijd de revue passeren. Beyen liet zien hoe de samenleving in die tijd nog verschilde van de latere. Volgens hem was de negentiende eeuw in Nederland pas echt voorbij na de

mislukte revolutie van Troelstra in november 1918.

November 1918 was ook voor Beyen zelf het begin van een nieuw tijdperk: zijn werkzame leven. Twee dagen na zijn promotie op stellingen tot doctor in de rechtsgeleerdheid in 1918 trad hij als tijdelijk adjunct-commies in dienst bij het ministerie van Financiën. Hij was toen nog maar 21 jaar. In een paar jaar tijd klom hij op tot plaatsvervangend thesaurier-generaal. In 1924 stapte Beyen over naar het bedrijfsleven. Na een korte periode als directiesecretaris bij Philips in Eindhoven werd hij in 1925 hoofd van de Nederlandse vestiging van de Javasche Bank, de centrale bank van Nederlands-Indië. Tegelijkertijd was hij de drijvende kracht achter de samenvoeging van een aantal in nood verkerende middenstandsbanken tot de Nederlandsche Middenstandsbank. In 1927, nog voor zijn dertigste verjaardag, werd hij directeur van de Rotterdamse

Bankvereniging, de latere Rotterdamse Bank. Hij was commissaris van onder andere Philips en de KLM. In 1935 werd hij vice-president en in 1937 president van de Bank voor Internationale Betalingen in Bazel. Begin 1940 werd hij directeur van Unilever.

Bij het begin van de Tweede Wereldoorlog was Beyen in het buitenland. Hij keerde niet terug naar Nederland, maar vestigde zich in Londen. Hij was daar, naast zijn functie bij Unilever, financieel adviseur van de Nederlandse regering in ballingschap. In 1944 speelde hij een belangrijke rol tijdens de conferentie van Bretton Woods waar de basis werd gelegd voor de Wereldbank en het Internationale Monetaire Fonds. Vanaf 1946 was hij de Nederlandse vertegenwoordiger in het bestuur van de Wereldbank en vanaf 1948 ook in dat van

Mr. J.W. Beyen. Hier in zijn jonge jaren en net benoemd tot president van de Bank van Internationale Betalingen, 1936. (collectie Spaarnestad Photo, N.V. Vereenigde Fotobureaux).

het IMF.

In 1952 werd Beyen gepolst voor een ministerschap in het derde kabinet-Drees, dat gevormd werd door PvdA, KVP, CHU en ARP. Bij de kabinetsformatie was het lastig om een evenwichtige verdeling te krijgen in de buitenlandhoek. Uiteindelijk werd overeenstemming bereikt over een unieke constructie: Beyen, die partijloos was en bleef, werd minister van Buitenlandse Zaken en de KVP-er Luns werd minister zonder portefeuille met de afspraak dat hij zich in het buitenland

ook minister van Buitenlandse Zaken mocht noemen. Dat leidde tot grappen als: „Nederland is zó klein en heeft dus zó veel buitenland, dat één minister van Buitenlandse Zaken niet voldoende is.” Drees hoopte dat Beyen een tegenwicht

zou vormen tegen de voorstanders van een te grote Europese integratie. Dat bleek een grote vergissing. De latere staatssecretaris Van den Beugel schreef:

„Er was geen groter verschil mogelijk dan tussen Drees en Beyen. Beyen had meer dan 15 jaar in het buitenland gewoond en was de internationalist par excellence, die zich even goed, of beter thuis voelde in Parijs, Londen of Washington dan in Nederland, dat hij - buiten zijn schuld - niet meer goed kende. Hij verkeerde met de financiële groten der aarde, die anders geaard zijn dan de gemiddelde Nederlandse minister en a fortiori (zeker: red.) het gemiddelde Nederlandse kamerlid. Hij was briljant, lichtvoetig, uiterst artistiek, eerder sceptisch en begiftigd met een geheel oorspronkelijk, dikwijls bijtend gevoel voor humor. (...) Drees vond hem eigenlijk een wezen van een andere planeet. Daarbij kwam dat deze vrije en niet-gecommitteerde vogel tijdens zijn ambtsperiode in de ban kwam van de Europese gedachte. Binnen een jaar werd hij een volledig toegewijd 'Europeaan', die met volle inzet van zijn grote intellectuele gaven mee wilde bouwen aan het Europa van Monnet.”

Wim Beyen heeft een doorslaggevende rol gespeeld bij de Europese eenwording. Bij zijn aantreden als minister verkeerden de plannen om tot samenwerking te komen in een impasse. Politieke integratie bleek begrijpelijkerwijs te stuiten op allerlei gevoeligheden. Beyen heeft zowel zijn collega's in het buitenland als die in het Nederlandse kabinet ervan kunnen overtuigen dat begonnen moest worden met de economische samenwerking en dat daarna de politieke samenwerking wel zou volgen. Die visie is juist gebleken.

Een belangrijke mijlpaal was de ministersconferentie in Messina in 1955. Daar werden op voorstel van Beyen en zijn collega Spaak de afspraken gemaakt die twee jaar later leidden tot het verdrag van Rome, de geboorteakte van de Europese Economische Gemeenschap en van de latere Europese Unie. Zonder de inzet van Beyen zou het voorlopig niet zover zijn gekomen.

Na vier jaar kwam een einde aan Beyens ministerschap. Een minister zonder partij had, zoals hij zelf schreef, in 1956 geen waarde meer op het politieke schaakbord. Maar ook wanneer hij wel zou zijn gevraagd voor een tweede ambtstermijn,

dan zou hij dat verzoek niet hebben aanvaard: hij was niet bereid om nog langer verantwoordelijkheid te dragen voor de Nieuw-Guineapolitiek van Luns.

Na zijn ministerschap was Beyen van 1958 tot 1963 ambassadeur in Parijs. Van 1963 tot 1968 was hij president-commissaris van de Rotterdamse Bank en, na de fusie met de Amsterdamse Bank, van de AMRO-bank. In 1968 publiceerde hij een boek over zijn carrière *Het spel en de knikkers, een kroniek van 50 jaren*. Twee jaar later volgde het genoemde boekje over zijn jonge jaren: *De zin van het nutteloze*. Hij overleed te 's-Gravenhage op 29 april 1976.

Wie in de jaren vijftig van de vorige eeuw van Prins Bernhard een stropdas cadeau kreeg, wist dat hij goed zat. Voor de groep vrienden verenigd in deze zogeheten 'dassenclub' gold namelijk, zo schreef de prins: "...dat men te allen tijde voor elkaar moet instaan, in elk opzicht."

Wie die das zeker had verdiend was Johan Willem Beyen, rond die tijd bestuurder bij de Wereldbank in Washington. Jaren eerder had deze bankier namelijk „zonder het vermoedelijk zelf te beseffen, de Nederlandse monarchie voor rampspoed

behoed”, aldus Beyens biograaf en NRC Handelsblad-redacteur W.H. Weenink.

De bijna zeshonderd pagina's tellende biografie *Bankier van de wereld, Bouwer van Europa* is tevens het proefschrift waarop Weenink in Leiden is gepromoveerd. Voor zijn onderzoek putte de promovendus onder meer uit talloze archieven, correspondenties en gesprekken met betrokkenen.

Prins Bernhard herinnerde zich in een van die gesprekken de hiervoor genoemde rampspoed als volgt: „Ik zat op de rand van de motorboot, hand op het stuur en praatte met hem [Beyen]. Ik lette niet op en door een golfje viel ik overboord. Ik hield me nog met één hand vast aan het stuur; m'n benen zaten onder de boot. En ik heb gegild: 'sleutel omdraaien' en hij heeft dat goddank begrepen, anders was ik in de schroef terechtgekomen.”

Het was in die periode dat hij uitgroeide tot huisvriend van het koninklijk huis, en wel op een zodanig niveau dat hij Julia tegen de koningin mocht zeggen. Als Beyen het in een van de vele brieven aan Bernhard heeft over zijn baan bij de Wereldbank, zegt hij

„de pooten lam te schrijven aan nota's over van alles en nog wat.”

Beyen, zo schrijft zijn biografie, was een zondagskind dat na zijn middelbareschooltijd uitgroeide tot een bedreven netwerker. Van de vrienden en kennissen die hij opdeed bij het Utrechtse studentencorps en aan begin van zijn werkende carrière zou hij de rest van zijn leven blijven profiteren. „Op zijn dertigste kende hij de mensen die er toe deden in financieel-monetair Nederland persoonlijk en nog belangrijker, men kende hem.”

De waarde van de band met de Oranjes bleek in het voorjaar 1951, toen Beyen net achter het net had gevestigd voor een topfunctie bij het Internationaal Monetair Fonds. Paleis Soestdijk bood troost: koningin Juliana benoemde hem tot Commandeur in de Orde van Oranje Nassau, een 'volkomen onverwachte erkenning' aldus Beyen.

Vervolgens schreef Bernhard hem helemaal niet treurig te zijn dat zijn vriend de topbaan niet had gekregen. Hij had namelijk „...nog andere ideeën, die misschien in de niet al te verre toekomst te verwezenlijken zijn.” De prins wilde: „alleen maar even van je willen horen of jij principieel tegen een

eventuele overgang naar een diplomatieke carrière bent, of dat je zoëts, mits groot genoeg, wel in overweging zoudt willen nemen.”

Enkele maanden later belde koningin Juliana de minister van Buitenlandse Zaken, D.U. Stikker, op om haar voorkeur voor Beyen als nieuwe ambassadeur in Londen door te geven. Ook Bernhard liet weten te 'zullen blijven duwen'. Ondanks dit duwwerk leek het met de ambassadeursplek niet erg te willen vlotten. De reden: de minister wilde eerst de verkiezingen afwachten. Maar toen duidelijk werd dat hij daarin zijn eigen post niet langer ambieerde verschoof gaandeweg Beyens doel en dat van zijn bewonderaars: kon hij niet gewoon minister van Buitenlandse Zaken worden?

En zo geschiedde in 1952, toen hij werd benoemd in het derde kabinet Drees, volgens Weenink, op ongehoorde wijze en onder pressie van het hof. Beyen moest de baan echter wel delen met Joseph Luns, hetgeen gebeurde op een stormachtige wijze. Toch benadrukt de biografie dat het niet alleen een vriendendienst van het koninklijk huis betrof: hij was toch ook echt

*Mr. J.W. Beyen
op latere leeftijd.
(bron: Beeld-
bank Nationaal
Archief).*

om zijn kwaliteiten naar voren geschoven. Anders zou hij waarschijnlijk zijn beslissende rol in de vorming van de Europese Economische Gemeenschap niet hebben kunnen spelen.

Hieronder volgt het gedeelte van het door Beyen geschreven boek,

waarin hij onder meer zijn jeugdjaren in het opkomende Bilthoven beschrijft. Enkele passages zijn door de redactie enigszins ingekort.

De zin van het nutteloze. Rarekiek van de 19^e eeuwse jaren van de 20^e eeuw.

Mr. J.W. Beyen

De in Zwitserland geboren Piaget, oud professor in de psychiatrie aan de Harvard University, verdeelt de psychische groeiperiode van de jonge mens in vier perioden: een tot twee jaar; twee tot zeven jaar; zeven tot elf jaar en elf tot vijftien jaar. Ik had die perioden ten naaste bij achter de rug toen ik aan mijn schrift der nutteloze dingen begon. Ik woonde toen in Utrecht, waar ik geboren ben. Maar midden in

de tweede periode gingen mijn ouders wonen in wat nu Bilthoven heet (maar toen nog niet meer dan een tiental huizen telde) omdat een niet geopereerde, maar wel genezen verklaarde blindedarmonsteking mij tot een 'zwak kind' maakte, dat buitenlucht nodig had. Wij woonden er acht jaren en ik kan dus beweren dat ik een buitenkind geweest ben.

Bilthoven bestond uit bossen en wat heide en duingrond. Als kind kon je daar vrijelijk ronddwalen, want gevaren dreigden niet. Ik herinner mij, als uitzondering, de uitbraak van Frans Rosier, een tot levenslang veroordeelde moordenaar, waarvan de toen nog schaarse Bilthovenaren vreesden dat hij zich vol moordlustige plannen tussen Amersfoort en de Bilt verborgen hield, reden waarom de weinige kinderen die in Bilthoven woonden plotseling niet meer zonder geleide de bossen in mochten. Dit duurde maar een week of veertien dagen, toen werd Rosier weer gepakt en opgesloten, na aanleiding te hebben gegeven tot het lied: „In ons land is het leven goed, Daar worden moordenaars met eieren gevoed.” De straatpoëet, die dit lied maakte, gaf de verontwaardiging weer van de burgerij, die in een of andere krant het menu van de in Nederlandse gevangnissen verblijvenden had gelezen.

Het moet, dunkt mij, een zeer groot verschil maken in de geestelijke ontwikkeling van een menselijk wezen, of hij in een stad, een dorp of, zoals ik, in de bossen de eerste tien tot twaalf jaar van zijn bestaan doormaakt.

Het dorp heeft iets gemoedelijks, er is een persoonlijke band tussen alle standen, hoezeer ze ook door sociale perken zijn gescheiden. Het land (het 'platteland' zoals men terecht zegt) brengt vrijheid; de omgeving van het kind bestaat naast zijn familie uit weinig mensen: de leveranciers die komen bezorgen, de postbode, de politieagent en in de Bilt al diegenen, die met 'het spoor' te maken hadden. Verder bestaan zijn vrienden uit dieren (van zijn eigen huis of van de boeren), uit bomen en heuveltjes en uit alles waaruit hij zijn innerlijk leven opbouwt. Hij speelt vaak alleen, omdat er niet altijd jongens of meisjes van zijn leeftijd zijn. De dingen die hem verrassen en opwinden zijn van dien aard, dat zij een stadsjongen nauwelijks zouden doen opkijken: een nieuwe bewoner, een andere postbode. Zijn wereld is dan ook eerder een droomwereld. Hij kent de natuur zoals een schilder of een dichter.

De jongens van mijn leeftijd speelden Indiaantje (vreemd genoeg doen mijn kleinkinderen dat nog altijd); zij speelden Ridder onder de invloed van C. Johan Kievit: 'Dit was te veel voor Heer

Gijsbrecht. Hij trok het zwaard uit de schede en trad op Vianen toe: „verdedig U, schoft, bulderde hij” is een zin, die mij zelfs nu nog vaak te binnen schiet. Voorts was 'Boer en Brit' in verband met de Boerenoorlog in zwang. We waren zeer anti-Brits; in Utrecht en omstreken misschien meer dan elders, omdat Oom Paul Kruger daar was gaan wonen. Ik speelde al die verschillende heldenrollen, meestal alleen, in de bossen van de Bilt. Ik speelde niet zo graag Indiaantje. Door mijn ietwat fragiele uiterlijk was ik als aangewezen voor de rol van Bleekgezicht. Ik werd, helaas, op het speeluur van de school vaak door groter, meer op Winnetou lijkende figuren aan de martelpaal vastgebonden (scalperen was gelukkig om praktische redenen uitgesloten). Misschien is mijn geringe sympathie voor gewelddadigheid (zelfs ter bereiking van heldhaftige doeleinden) daaraan toe te schrijven. In ieder geval maakte mijn eenzaam zwerven door de Biltse bossen, als Ridder, Pieter Marits, dan wel Cowboy, dat ik een vertrouwdheid met het bos en zijn bomen ontwikkelde, die mij niet meer verlaten heeft. Voor mij is een boom een levend wezen en het kappen van een oude beuk of eik maakt op mij nog steeds de indruk van vandalisme. Wij zijn nu eenmaal netjes in Nederland en vinden verwaarloosde bossen niet

toelaatbaar. Aan het zwerven in de bossen dank ik vermoedelijk ook een gevoel voor de waarde van het nutteloze. Het wil er bij mij dan ook niet in dat, zoals de moderne biologen hebben uitgemaakt, de nachtegaal en andere zangvogels zingen om het terrein af te bakenen waar zij broeden en paren willen: „other birds please note”. Ik geloof nog steeds dat zij zingen 'for the fun of it' of zo men wil 'om hun Schepper te loven'. Bilthoven - zoals het toen nog niet heette - ontwikkelde zich geleidelijk in de acht jaren dat wij er woonden maar het bleef nog 'buiten wonen' en onder de inwoners waren maar weinig figuren die de aandacht trokken. Van het begin af aan woonde er de weduwe van Carel Vosmaer, een destijds bekend essayist, een van die negentiende-eeuwers waarvan mijn vader de naam met een zekere eerbied uitsprak. Hij had een dochter en een voor mij interessante zoon Lex. Lex Vosmaer was om verschillende redenen een figuur om indruk te maken op een kind. Hij was ingenieur - wat voor mij toen nog een uiterst vaag begrip was; maar, wat meer betekende, hij had jaren in Amerika gewoond. Het was destijds al een heel grote uitzondering als iemand de Verenigde Staten bezocht had. Lex' technisch kunnen bracht hem ertoe in een weitje, waar de koeien van boer Doornenbal graasden, in een houten schuurtje tezamen

met student Robert van Lynden een fabriekje van elektrotechnische artikelen op te richten, waarover alle gezeten Bilttenaren het hoofd schudden, maar waaruit de nog steeds bloeiende fabriek Inventum is gegroeid. Als oud Biltenaar ben ik daar niet weinig trots op. (zie *De Biltse Grift* 1999, 8^e jaargang p 7 ev, 47 ev, red.). Later kwamen in Bilthoven de heer en mevrouw Van den Broek wonen. Zij was een dochter van Anton Mauve. Zoon Jan, die een speelvriend van mij werd, vertelde mij dat zijn vader advocaat was in Alexandrië en wel honderdduizend gulden verdiende. Het interessantste aan Bilthoven was het spoor. Bilthoven heette dan ook nog 'Station de Bilt'. Rond de eeuwwisseling werd als dochtermaatschappij van de Maatschappij tot Exploitatie van Staats-Spoorwegen, de Centraal Spoorwegmaatschappij opgericht die spoorlijntjes exploiteerde naar Zeist, Baarn en Amersfoort. De aftakking van de lijn naar Zeist was in de Bilt, de aftakking naar Baarn in Soest. Verder reed de Centraal op de spoorlijn van de Staatsspoor naar Amersfoort. Men had het materieel van deze lijnen nogal koket uitgevoerd, ik weet niet naar welk buitenlands voorbeeld. Behalve dat de wagons een voor die tijd luxueus karakter hadden: smeedijzeren

balkonnetjes, trucstellen (twee vierwielige onderstellen) voor de tweede klas rijtuigen, had 'Centraal' een apart soort locomotieven, die verschillend waren voor elke van de drie bestemmingen: voor Zeist een klein locomotiefje, voor Baarn een iets grotere locomotief, voor Amersfoort een locomotief van normale grootte, alle met een bel die geen rudimentair overblijfsel was van de Amerikaanse prairielocomotief maar belde als de trein op een niet afgezette spoorbaan door een bos reed. Dit gebel diende werkelijk om wandelaars te waarschuwen die de spoorlijn wilden oversteken en niet om imaginaire bizonen af te schrikken. Het geheel was veel eleganter dan de overigens bewonderenswaardige reconstructieopgave, op de televisie van de 'Kleine Zielen', van het treintje dat naar Driebergen reed. De familie Van der Welcke zou zeker tweede klas hebben gereisd en dus niet op houten banken hebben gezeten.

Het verschil in de klassen bij de Spoorwegen was namelijk sociaal heel belangrijk en is dat, naar uit een onlangs gehouden kamerdebat bleek, ook nu nog. Ik moet er daarom even bij stilstaan.

De Nederlandse Spoorwegen kenden oorspronkelijk drie klassen: de eerste, waar

men op rood pluche zat, de tweede waar men op groen pluche zat, de derde waar men op hout zat. Deze klassen correspondeerden met de drie standen waarin de Nederlandse maatschappij toen verdeeld was.

Het is niet oneigenaardig dat wij als studenten óf eerste klas reisden óf derde, maar nooit tweede - tot de op groen zittende klasse wilden we niet behoren. In de treintjes van de Centraal Spoor waren slechts twee klassen, een tweede en een derde, maar de tweede was bekleed met rood pluche, omdat anders de adellijke forensen uit Baarn en Zeist zich niet op hun gemak hadden gevoeld.

De locomotieven van de Centraal Spoor waren donkergeel, die van de Staatsspoor groen, die van de Hollandsche Spoor zwart. Onder de invloed van mijn Staats-Spoorchauvinisme vond ik de locomotieven van de Hollandsche Spoor somber en lelijk.

Maar de andere locomotieven! Wat was een locomotief in die dagen niet voor een jongen van ongeveer tien jaar!

Onder de tien jaar *was* hij zelf een locomotief en maakte de geluiden, die des locomotiefs waren, later was zijn innigste wens machinist te worden. Zo'n locomotief was ook heel wat anders dan de

onpersoonlijke wormachtige uiteinden van een elektrische trein. Hij maakte de kracht zelf, blies stoom uit, hoestte en proestte, beheerd door een man met een zwart gezicht en zijn assistent, door onwetenden stoker genoemd (zijn officiële titel was 'leerling-machinist') en die er uitzag als Piet van Sinterklaas. Samen verrichtten zij een reeks sacramentele handelingen om het monster tot leven en beweging te brengen. Wij Biltenaren, Zeistenaren, bewoners van Baarn en forensen uit Amersfoort reden in deze heerlijke treintjes, waarin iedereen elkaar kende. De conducteur wandelde tijdens de rit over een bruggetje van het ene balkon naar het andere, het gevaar niet achtend -Conducteur! - wat een schitterend beroep, indien machinist onbereikbaar zou blijken! Voor mij was er niets heerlijkers dan een trein en omdat mijn vader bij 'het spoor' was, zoals trouwens menig familielid, inclusief mijn grootvader, had ik een gevoel

Prins Hendriklaan 74, huize Devia in 2007. Hier woonde volgens het Adresboek voor de Gemeente De Bilt van april 1909, op toenmalig nummer 5, Mr. Dr. K.H. Beijen, Secretaris S.S. (Staatsspoorwegen) de vader van Johan Willem Beyen (foto Rob Herber).

van persoonlijke verbondenheid, dat nooit is verdwenen.

Overigens was het spoor een instituut dat niet met iets anders te vergelijken was. Het was een bedrijf dat geadministreerd werd als een ministerieel departement. Het was weliswaar het modernste van het modernste geweest toen het werd opgericht, maar

was nooit heel veel veranderd, totdat de concurrentie van het busverkeer daartoe noopte. Dat was in ieder land zo, zoals ik later merkte toen ik in de twintiger jaren de Directie van de Duitse Spoorwegen bezocht. In Nederland kende men tot de Eerste Wereldoorlog het verschil tussen spoortijd, dat wil zeggen Greenwichtijd, en stadstijd. De spoortijd gold alleen voor de Spoorwegen. Dit was wel even zinloos als nutteloos, maar werd toch natuurlijk gevonden. Bij mij op school was een tweeling, die Spoortijd en Stadstijd werden genoemd, omdat de een twintig minuten eerder was geboren dan de ander. In de Bilt heb ik tot mijn twaalfde jaar gewoond. In 1910 vond mijn vader dat het zo volgebouwd was dat hij net zo goed weer in Utrecht kon gaan wonen. Ik zou over de Bilt nog allerlei kunnen vertellen. Maar ik wil mij beperken tot een enkel woord over het *dorp* de Bilt, dat een half uur lopen van het Station de Bilt lag en voor ons nog 'het dorp' was, waar alles vandaan kwam wat niet zo werelds was dat het uit de grote stad Utrecht moest komen. Het had alle gezelligheid van een dorp, zoals de vriendschap met bakker, slager, smid (tegelijk doodbidder) kruidenier enz. Er

was een uitspanning, zoals dat toen heette: Pol in de Bilt, café-restaurant met tuin en rustoord voor de studenten die met een gehuurd paard en rijtuig naar Zeist wilden en gewoonlijk bij Pol bleven hangen. (Het vergde de grootste menkunst een huurpaard voorbij Pol te krijgen; het dier liep er uit zichzelf de tuin binnen).

De Gemeentesecretarie van de Bilt was tevens opleidingsoord voor die zonen van de Utrechtse aristocratie, die bestemd waren voor het burgemeestersambt, maar geen talent hadden voor een universitaire studie. Als onderdeel van hun opleiding hielden zij 's morgens kohieren en dergelijke bij, tot de chef van de secretarie om drie minuten vóór twaalf commandeerde: „pennen uitschrijven.“ Zij mochten dan niet meer indopen. Om twaalf uur was dan de arbeid voorbij.

Een van de meest curieuze inwoners van de Bilt was Manus.

Manus was een oud mannetje, naar mijn toenmalige begrippen. Hij was van beroep kleermaker, maar zijn bezigheid en broodwinning bestond in hoofdzaak uit het op studentenfeesten zingen en op de harmonica begeleiden van volksliedjes,

die bijna zonder uitzondering zo obscene waren dat zij op de waardering van 'Vrij Nederland' (zo het bestaan had en had kunnen bestaan) zouden hebben kunnen rekenen. Een vriend van mij vertelde, dat het oorspronkelijk liedjes waren die de 'hannekemaaiers' zongen als zij 's avonds van hun werk huiswaarts keerden. Manus leidde zijn liedjes in met een harmonicaprelude en sloot ze af met een paar slotakkoorden. Hij zou nu voor de VPRO een waardevol nummer hebben kunnen zijn. Zijn obscene repertoire was grappig, (de alleen thuis zijnde dochter des huizes, overvallen door een officier met oneerbare bedoelingen: „en ze knikte van nee en meende van ja”, van sjierum, sje-rum falderadada, ze knikte van nee ëë ëë en meende van ja”, en meer in die stijl). Manus werd 's avonds, als hij niet van tevoren besteld was, opgetrommeld en met een rijtuigje naar de studentensociëteit gebracht, waar hij dan de avond van het verre van nuchtere gezelschap met zijn nummers (altijd weer dezelfde) opluisterde. Hij had intussen één volkomen kuis nummer, dat populair was om het refrein. Het heette 'De Reis naar Jutfaas' en bevatte onder andere de onvergetelijke regel: „wij reisden fijn de tweede klas (zie boven : de

reis ging per tram) wijl het op geld niet aankwam”. Maar het refrein was de hit: Utrecht, Utrecht, die oude bisschopsstad — Daar heb ik van mijn leven toch zo'n plezier gehad! Hoezee, hoezee, die oude bisschopsstee! Noch Londen, noch Parijs Stel ik zo hoog in prijs. Harmonica: ta da da da tare da da da da. Het refrein werd door de toenmalige studenten meer gezongen dan het officiële corpslied. Van de Bilt moet ik tenslotte nog het in het Kloosterpark gelegen Koninklijk Meteorologisch Instituut vermelden. Ik weet niet meer hoe wij het mysterieuze gebouw noemden (het enige waarin in de Bilt de Wetenschap werd beoefend). Het Instituut brandde in 1903 tijdens een vorstperiode af, werd door de gezamenlijke brandweercorpsen uit Utrecht en de omliggende dorpen, overigens zonder succes, bespoten en door de vorst omgetoverd in een soort 'winterpaleis' waarvan de aanblik een van mijn vroegste jeugdherinneringen is gebleven. De mensen kwamen, zoals het plaatselijk blaadje meldde, van heinde en ver kijken, zelfs vanuit Amersfoort. Het Kloosterpark ligt aan de weg van Utrecht naar Zeist. Daarover reed de

paardentram en iedere ochtend kwam een bediende van het Instituut een geheimzinnige bus aan de conducteur overhandigen met de mededeling „Hier is het weer”. Het moet het weerbericht ingehouden hebben: „Zwakke tot matige, westelijke tot noordwestelijke wind, kans op regen”, een terminologie ter bedekking van onwetendheid, die ieder diplomaat tot eer gestrekt zou hebben, maar die sedert kort

geleden uit het weerbericht is verdwenen.

Bronnen:

- Beyen JW, *De zin van het nutteloze. Rarekiek van de 19^e eeuwse jaren van de 20^e eeuw.* Donker, Rotterdam, 1970.
- Weenink WH, *Bankier van de wereld, Bouwer van Europa, Johan Willem Beyen 1897-1976.*
- www.beijen.net/nieu5.htm

§§§§§§§

DE LEYEN, DEEL 6

Lies Haan-Beerends

In aflevering 5 heb ik u verteld over de raadsvergadering van 27 juni 1974 waarin het bestemmingsplan de Leyen 1974 door de gemeenteraad werd aangenomen. Ook verhaalde ik u van het feit dat er toen al 271 woningen in het plan gerealiseerd waren, te weten 21 keuze- en 25 experimentele woningen aan de Berlagelaan en 225 woningwetwoningen aan de kwartieren. Al die woningen behoorden tot de eerste fase van het bestemmingsplan de Leyen. In deze aflevering zal ik u vertellen over de verdere ontwikkelingen.

Tenzij anders vermeld slaan genoemde vergaderdata op de vergaderingen van de

Werkgroep de Leyen. Die data zijn voor de duidelijkheid dik gedrukt.

De tweede fase behelsde de bouw van 165 premiekoopwoningen, 19 atelierwoningen en 24 bejaardenwoningen. Over het plan betreffende de bouw van de premiekoopwoningen werd al gesproken in de raadsvergadering van 3 mei 1973. Ook tijdens de vergaderingen van de Werkgroep de Leyen was de bouw van die woningen al diverse malen ter sprake gekomen. De voorbereidingen voor de bouw waren in juni 1974 in volle gang. Als architect was de heer